

DANMARKS KOMMU- NISTISKE PARTI UNDER DEN ANDEN KOLDE KRIG¹

Af Lars Bro Nilsson

DKPs analyse af krisen i Polen 1980-83 skifter kurs fra kritik af Polens særlige forhold til at indskrive konflikten i den kolde krigs logik mellem øst og vest. Artiklen viser hvordan DKP politisk må balancere mellem indenrigs- og udenrigspolitiske hensyn, og forholde sig til USSR og de løbende diskussioner i de kommunistiske partier i Europa.

I diskussionen om den kolde krig har Danmarks kommunistiske parti (DKP) indtaget en særstatus, da partiet som en af de eneste større grupperinger var venligt stemt overfor USSR. Spørgsmålene, som man i forhold til den danske politiske diskussion særlig har fokuseret på, har været, om partiet var demokratisk, og om partiet var USSR's forlængede arm i Danmark. Den forskning, som findes om partiet, er desværre mangelfuld og fokuserer hovedsageligt på tiden indtil partiets splittelse i 1958. I denne artikel skal der kastes lys over DKP's udenrigspolitiske linie, som den fremstod under den anden kolde krig dvs. tiden fra omkring 1979, hvor den internationale politiske situation igen spidsede til efter en periode med afspænding, og frem til afspændingen, som indledtes under Mikhael Gorbatjov. Det sker ved at undersøge, hvordan DKP forholdt sig til en af de voldsomste begivenheder i perioder, nemlig krisen i Polen i 1980-1983. De to førnævnte spørgsmål skal drøftes, men samtidig skal der også gives et mere indgående billede af partiet i perioden.

Artiklen tager udgangspunkt i hvordan de besluttende organer i DKP tog stilling til krisen i Polen. For det første vil artiklen undersøge, i hvor høj grad DKP anskuede krisen i Polen ud fra et ideologisk perspektiv, og hvordan marxismen spillede ind på DKP's analyse af krisen. For det andet ses DKP's reaktion på baggrund af den internationale politiske situation, hvor den anden kolde krig var på sit højeste. Og for det tredje ses DKP's reaktion på baggrund af den interne splittelse blandt de kommunistiske partier, hvor de vesteuropæiske partier var begyndt at fjerne sig fra Moskvas indflydelsessfære.

Disse tre forskellige forhold og overvejelserne som fulgte for DKPs ledelse, var flettet sammen og indbyrdes påvirket af hinanden. Samtidig adskilte de sig også fra hinanden, og DKP's fokus på dem varierede over tid. Inden analysen af disse områder, skal beslutningsprocessen i DKP undersøges. Dels hvem der fastlagde partiets kurs, dels forholdet mellem

partiets top og partiets menige medlemmer. I det afsluttende afsnit skal det desuden undersøges, hvordan DKP varetog sin rolle som et aktivt kæmpende parti imod dem der blev opfattet som socialismens fjender.

Krisen i Polen og DKP

Den 13. dec. 1981 indførte general Wojciech Jaruzelski militær undtagelses tilstand i Polen. Dette var kulminationen på halvandet års strejker og uroligheder, som havde præget landet fra den første strejke brød ud på Leninskibsværket i Gdansk 14. august 1980 og dannelsen af den fri fagforening Solidaritet i september samme år. Krisen i Polen repræsenterede et stort problem for DKP, da der her var tale om, at de polske arbejdere protesterede imod et socialistisk politisk system. Et land hvori socialismen, i DKP's terminologi, var virkeliggjort mødte således modstand fra den klasse, som kommunisterne i deres selvforståelse repræsenterede. Krisen i Polen og Solidaritets eksistens passede dermed ikke ind i DKP's opfattelse af verden, hvor kampen stod mellem arbejdere og socialismen på den ene side og imperialismen på den anden. DKP stod således overfor at skulle forklare noget uforklarligt. For DKP var krisen ligeledes foruroligende, da uro og krise i et socialistisk land altid repræsenterede et tilbageslag for socialismen og en tilsvarende fremgang for imperialismen. Også for DKP som et dansk parti var krisen i Polen foruroligende. De socialistiske lande havde tidligere oplevet uroligheder, mest markant omkring invasionen af Ungarn i 1956 og Tjekkoslaviet i 1968,² og begge begivenheder havde sat DKP i en vanskelig situation mellem den nationale politiske ramme og de internationale forpligtigelser i forhold til de andre kommunistiske partier og særligt Sovjetunionens kommunistparti (SUKP). Mest udpræget efter Ungarn 1956, hvor DKP's støtte til Warszawa-pagtens invasion var medvirkende årsag til flere udmeldelser og eksklusioner og til partiets splittelse i 1958.³ Ydermere betød begivenheden, at partiet blev yderligere marginaliseret og isoleret i det danske politiske landskab.⁴ Krisen i Polen

betød, at partiet stod i en lignende situation, som man skulle håndtere, uden at det igen førte til splid og isolering.

Den interne partidiskussion i DKP og udformningen af partiets politik

For at få et klarere billede af DKP er det givtigt at undersøge, hvordan partiets politik blev udformet.

Organisatorisk fungerede DKP efter princippet om "demokratisk centralisme", som skulle forene en demokratisk diskussion, hvor alle medlemmer kunne bidrage med forslag, med et slagkraftigt parti, hvor alle efter endt diskussion bakkede op om partiets linie. For at sikre dette var det forbudt for partiets medlemmer at arbejde horisontalt, i DKP's terminologi at lave "fraktionsarbejde". Alle diskussioner skulle derimod rettes opad i partiorganisationen, som efter endt stillingtagen skulle meddele partiets holdning nedad til partimedlemmerne.⁵ Det betød, at DKP's politiske linie formelt blev formuleret af Centralkomiteen (CK), hvis 49 medlemmer blev valgt på partiets kongres, som afholdtes hver tredje år. Den daglige ledelse af partiet blev varetaget af CK's 16-mands store forretningsudvalg (FU), samt af et partisekretariat (sekretariatet), som bestod af FU-medlemmer, og af andre sekretariater, bl.a. internationalt sekretariat.

CK mødtes hver anden måned, hvilket sammen med partisystemets opbygning sandsynligvis betød, at en snævrere kreds end CK var af helt afgørende betydning for fastlæggelsen af partiets kurs. Hvem denne kreds bestod af under krisen i Polen, kan man få en fornemmelse af, ved for det første at se på, hvem der var placeret i partisystemets inderste kerne, partisekretariatet, hvor krisen fra sin begyndelse 14. august 1980 og frem til 18. december 1981 ofte blev drøftet. Det var i denne periode partisekretær Poul Emanuel, partiformand Jørgen Jensen, Kurt Kristiansen, partiets "chef-ideolog" Ib Nørlund⁶ og faglig sekretær Bo Rosschou. For at vurdere hvor stor betydning disse personer havde, er det for det andet

Under krisen i Polen tog ledende DKP'ere flere gange til landet for at blive orienteret om situationen. Her ses Jørgen Jensen, Ib Nørlund og Jørn Kristiansen sammen med PFA's generalsekretær Stanislaw Kania på delegationsrejsen i januar 1981. (Arbejdermuseet & ABA)

interessant at se på, hvem der deltog i partiets delegationsrejser til Polen, da rejserne har givet deltagerne en væsentlig indsigt i problematikken. Både i sept. 1980 og i jan. 1981 var deltagerne Ib Nørlund og sekretær for CK Jørn Christensen. Sidste gang havde de følgeskab af Jørgen Jensen. For det tredje er det oplysende at kunne konstatere, at de gennemgående oplægsholdere i CK om Polensspørgsmålet var Jørgen Jensen og Ib Nørlund, samt at disse to ligeledes stod for en væsentlig del af artiklerne i partiets avis Land og Folk (L&F) og i partiets tidsskrift "Tiden". Meget peger således i retning af, at Jørgen Jensens og Ib Nørlund var centrale personer i udlægningen af partiets linie. I samme retning peger, at Jørgen Jensens offentliggjorte artikler skulle udkomme som tryksag,⁷ og at Ib Nørlund arbejdede på en pjece om Polen i januar 1982.⁸ Ligeledes er det illustrativt for Ib Nørlunds centrale rolle i fastlæggelsen af partiets linie, at partimedlemmet Michael Kjeldsens

fire omfangsrige artikler om Polen, som skulle bringes i L&F, efter endt udarbejdelse blev afvist af Ib Nørlund, da de ifølge ham ikke repræsenterede partiets linie.⁹

Jørgen Jensen og Ib Nørlund var dog ikke de eneste, der bidrog til at udlægge partiets linie i Polens-spørgsmålet. CK-medlemmerne Jørgen Madsen og Bo Rosschou deltog på en faglig rejse til Polen og skrev ligeledes indlæg i L&F. Gelius Lund bidrog også jævnlige med kommentarer i L&F, ligesom CK-medlem Bjørn Grøn gjorde det. Desuden deltog ansvarshavende redaktør på L&F Gunnar Kastrup i en DR-radioudsendelse om Polen 24. sept. 1981, og qua sin stilling havde han afgørende indflydelse på L&F's dækning af krisen. Derudover reporterede journalist Erik Nielsen flere gange fra Polen og bidrog i høj grad med udlægningen i avisen. Endelig udarbejdede Erik Nielsen en pjece om Polen for partiet.¹⁰

Samlet peger ovenstående i retning af, at en

snæver kerne centreret omkring Jørgen Jensen og Ib Nørlund har været helt centrale i fastlæggelsen af partiets linie. At partiapparatet kun i et vist omfang blev inddraget i beslutningsprocessen peger en gennemgang af DKP's arkiv på. Den viser, at Polen jævnlige, og til tider flere gange om ugen, blev diskuteret i sekretariatet, FU og CK fra krisen brød ud og til 18. december 1981. I kontrast til den opmærksomhed Polen tillagdes i starten står den efterfølgende periode: Efter 22. jan. 1982, hvor Polen drøftedes første gang i over en måned, debatteredes Polensspørgsmålet stort set ikke i sekretariatet og FU, og i CK fremlagde Jørgen Jensen og Ib Nørlund sidste gang situationen om Polen på mødet 20-21/2 1982. Det er således påfaldende, at Polen stort set ikke debatteredes i DKP's partiapparat efter den militære undtagelsestilstand. Hvorvidt diskussionen herefter er forstummet eller videreført i et andet forum kan ikke umiddelbart konstateres. Arkivkasserne fra internationalt sekretariat, hvor Ib Nørlund var sekretær, indeholder dog papirer og dokumenter fra perioden efter årsskiftet 1981/82,¹¹ og i samme periode blev der ligeledes i L&F bragt udtalelser fra DKP's top. Dette peger i retning af, at spørgsmålet om Polen har været diskuteret i DKP f.eks. officielt i internationalt sekretariat eller under mere private former mellem partiets top-medlemmer.

Hvorvidt der har været tale om, at partiets allerøverste top i løbet af krisen har forsøgt at kontrollere og egenhændigt fastlægge partiets kurs, er det ikke umiddelbart muligt at afgøre. Dog viser et referat fra CK-mødet 9-10/5 1981, at partiets håndtering af Polensspørgsmålet på CK-niveau mindst én gang førte til utilfredshed med informationsniveauet og dermed muligheden for indflydelse på partiets linie. På dette møde beklagede CK- og FU-medlem Freddy Madsen sig over, at oplægget om Polen var for kort, og på samme møde måtte Jørgen Jensen forsikre, at "vi [?] ved absolut intet der ikke er lagt frem..." Dette peger i retning af, at partiets politik i en vis grad blev bestemt af en mindre kerne i partiet, som ikke omfattede hele CK, eller nødvendig-

vis blot havde CK's fulde tillid og opbakning. Ligeledes er det bemærkelsesværdigt, at selv et medlem af FU følte sig dårligt underrettet, hvilket peger i retning af, at en mindre gruppe end FU i høj grad bestemte partiets linie.

Hvordan de menige medlemmer forholdt sig skal undersøges i det følgende.

DKP og medlemmerne

Overfor offentligheden og DKP's medlemmer blev partiets synspunkter, som nævnt, præsenteret af DKP's CK-medlemmer, særlig partiets formand Jørgen Jensen, Ib Nørlund og L&F redaktion. Partiets demokratiske centralisme betød samtidig, at divergerende holdninger kun sjældent kom offentligt til udtryk. Sigen- de for denne situation er sekretariatsmødet 20/10 1980, hvor det blev vedtaget at bringe et læserbrev, der kritiserede CK-medlem Bjørn Grøns artikelserie i L&F,¹² men med den kommentar, "at det ikke vil lukke op for almindelig partidiskussion i bladet." Denne situation understregede Jørgen Jensen i et indlæg på CK-mødet 20-21/2 1982, hvor han glædede sig over "den livlige debat om Polen", men understregede "at L&F ikke er et diskussionsforum, på trods af enkelte medlemmers utilfredshed."¹³ Hvor den livlige diskussion har fundet sted, og hvad den har indeholdt, har det i denne forbindelse ikke været muligt at fastslå. Medlemmernes adgang til at udtale sig imod partiet ledelse i L&F var således stærkt begrænset, hvilket også ekspliciteredes af L&F's ansvarshavende redaktør, CK-medlem Gunnar Kanstrup: "...det skal erindres at principielle partidiskussioner ikke kan føres i L&F uden forudgående tilslutning i partiets ledelse, altså CK eller FU." Partiets linie førte imidlertid til offentlig og skarp kritik fra flere af partiets fremtrædende medlemmer bl.a. tidligere MF Hanne Reintoft, L&F's tidligere litteraturkritiker Lars Bonnevie og filminstruktør Erik Clausen. Disse tre stod sammen med seks andre medlemmer, "de 9", frem og kritiserede partiets linie offentligt i B.T. 10. juni 1982.¹⁴ Kritikken var rettet mod partiets lukkethed, princippet om demokratiske centralisme, og mod partiets udenrigspolitiske li-

nie i bl.a. Polens-spørgsmålet. Det blev i den forbindelse påstået, at flere medlemmer af samme årsag havde udmeldt sig, og at mange var blevet afvist i debatten.¹⁵ Fra partitoppen affejedes kritikken bl.a. af Jørgen Jensen med henvisning til, at disse personer ikke ville anerkende de andre medlemmers holdninger, de var løgnere, deres kritik var svagt ideologisk underbygget og i øvrigt opportunistisk og revisionistisk. Uenigheden ledte til at flere af "de 9" udmeldte sig, mens de resterende forblev i partiet, men opgav deres tillidsposter.¹⁶ Kort forinden, og af sandsynligvis samme årsag, havde endnu et prominent medlem, kunstneren og forfatteren Dea Trier-Mørch, udmeldt sig ud af partiet "på grund af partiets seneste linie".¹⁷ Konflikten kan ses som en videreførelse af de spændinger mellem de intellektuelle og de ikke-intellektuelle, som gennem tiden havde præget partiet, bl.a. under Ungarnskrisen.¹⁸ I hvilket omfang "de 9"'s kritik deltes af de resterende medlemmer er ikke til at afgøre. Ligeledes er det ikke umiddelbart til at afgøre, hvorvidt Polenskrise påvirkede medlemstallet, da dette ikke er tilgængeligt. L&F's oplagstal kan bruges som en strømpil for medlemstallet.¹⁹ Der kan spores en vis tilbagegang fra første halvdel af 1980, hvor det daglige oplag var 10 827, til første halvdel af 1984, hvor det daglige oplag var 8796.²⁰ Om denne tilbagegang er påvirket af Polens-situationen er imidlertid ikke til at afgøre. Umiddelbart peger L&F's oplagstal dog ikke i retning af, at partimedlemmerne udmeldte sig i stor stil pga. Polens-krisen. Om dette betyder, at medlemmerne bakkede op om partiets linie, får dog også stå hen i det uvisse.

Oligarkisk centralisme

Samlet tyder sagsgangen på, at DKP's politiske linie i Polens-krisen blev bestemt af en snæver kerne i partiet top, centreret om Jørgen Jensen og Ib Nørlund. Og meget peger i retning af, at partiapparatet kun i mindre, og ifølge nogle medlemmer utilfredsstillende, grad var inddraget i beslutningsprocessen. DKP's politiske linie kom således til i høj grad at af-

hænge af den allerøverste partitops politiske ståsted. Ligeledes peger analysen på, at DKP's linie kun i ringe grad var påvirket af medlemmerne, og at de medlemmer, som var utilfredse og som trådte offentligt frem, konstant blev afvist af partiets ledelse. Udarbejdelsen af Ib Nørlunds pjeces om Polen i januar 1982, hvor debatten i partiapparatet sandsynligvis var forstummet, kan i dette lys ses, som et forsøg på at fastlægge partiets endelige stillingtagen efter de dramatiske begivenheder måneden forinden. Ligeledes kan Jørgen Jensens bemærkning i CK i februar 1982 om den livlige partidiskussion ses som reaktion på en intern og måske heftigt kritik af partitoppen, og som et forsøg på at lukke af for den, hvilket bl.a. skete ved ikke længere at bringe sagen op i partiapparatet. På den måde søgte man fra centralt hold at hindre den uro i partiet, som man tidligere havde oplevet i lignende situationer. Dette lykkedes også delvist indtil en gruppe intellektuelle igen skarpt kritiserede partiets top. Alt i alt tyder analysen på, at Aksel Larsens udsagn, at DKP var mere centralistisk end demokratisk, vedblev at stemme.

Ideologiens betydning for DKP's analyse af krisen i Polen

DKP's analyse, eller måske rettere DKP's absolutte tops analyse, af begivenhederne i Polen lå i begyndelsen af krisen tæt op ad den, som partiet fik præsenteret af den polske regering dels gennem officielle udtalelser fra den polske regering og dels under delegationsrejserne til Polen. Således hed det 15/8 1980 i L&F; "Åben debat om Polens problemer." Bladet bragte først i perioden længere redegørelser fra den polske regering om krisen.²¹ Polens forenede arbejderparti (PFA) udlagde hovedsageligt krisen i landet som udslag af produktionsfejl, investeringsfejl og faldende realløn. I forhold til de frie fagforeninger var PFA desuden villig til med visse betingelser at acceptere disses eksistens. Da de frie fagforeninger, ifølge PFA, accepterede disse betingelser, udgjorde fagforeningerne ingen trussel

for det socialistiske Polen. Denne analyse fastholdt PFA i store træk indtil Wojciech Jaruzelskis magtovertagelse 18. oktober 1981.

DKP's accept af PFA's udlægning betød, at DKP's analyse i høj grad var udformet som en ideologisk begrundet kritik af PFA's politik: PFA havde ikke fulgt den marxistisk/leninistiske udviklingsteori, og krisen skyldtes en ufuldstændig "socialisering" af samfundets politiske og økonomiske strukturer. På CK 30-31/8 1980 fremlagde Jørgen Jensen således, "[at der var berettiget] utilfredshed med de materielle forhold og administrationen af det socialistiske demokrati..", videre hed det, at der også var "antisocialistiske kræfter" bl.a., "den katolske kirke som førte ideologiske angreb på socialismen. De progressive kræfter havde ikke magtet at overvinde denne nedbrydende magt." Ligeledes lød det, at PFA havde tabt kampen om socialiseringen af

landbruget.²² Der blev desuden fremført kritik af en manglende socialistisk opdragelse af befolkningen i Polen. På DKP's CK-møde 3/4 1981 hed det således: "I Giereks periode indførtes borgerlig levevis, og der var en undervurdering af socialistiske værdier i skolen, biblioteket og i den kollektive trafik." Samtidig blev kritikken, som det fremgår af citatet, på dette tidspunkt rettet imod landets nu tidligere leder Edward Gierek.²³ Dette skifte i DKP's analyse hang sandsynligvis sammen med en delegationsrejse til Polen i marts, hvor man havde været til møde i den polske brancheforening. Her blev partiet underrettet om PFA's nye kurs, hvor man havde rettet kritikken imod Gierek.²⁴ I CK fremlagde Jørgen Jensen en lignende analyse den 29-30/8 1981, hvor han beklagede; "at PFA ikke havde gjort op med småborgerlighed og egoisme og kirkenes indflydelse." Ligeledes fremførte han:

Urolighederne, som førte til at regeringen indførte militær undtagelsestilstand i december 1981, blev indledt den 14. august 1980 på Lenin-skibsværftet og spredte sig hurtigt til andre dele af Polen. Her har strejkende lammet sporvognstrafikken i Szezecin. (Arbejdermuseet & ABA)

“PFA har erkendt fejl i økonomien og politikken. Enkeltpersoner er ansvarlige og disse er frataget indflydelse, nogle er ekskluderet af partiet og der er indledt retssager.” DKP fulgte således generelt PFA’s linie og rettede i højere grad end tidligere blikket imod enkeltpersoner, først og fremmest Gierek som man tidligere havde støttet, frem for imod PFA generelt. Samtidig udtrykte Jørgen Jensen dog også bekymring over resultatet på PFA’s ekstraordinære kongres i juli 1981: “[Det] kunne føre til brud med den leninistiske partilære.” DKP fandt således ikke at krisen nødvendigvis stod foran en løsning, og man var bekymret over PFA’s evner til at følge de ideologiske forskrifter.

Som det ses var en væsentlig del af DKP’s analyse i begyndelsen af krisen ikke overraskende funderet i ideologiske overvejelser, hvor man mente at kunne pege på specifikke fejl i opbygningen af det socialistiske samfund. Samtidig er det dog interessant at bemærke, at man i DKP var i stand til at gå fra en generel ideologisk kritik af PFA’s politiske linie til en kritik, der forsøgte at isolere de ideologiske problemer hos enkeltpersoner i partiet. Den ideologisk baserede kritik af den polske regerings politik vedblev at være et element i DKP’s analyse, og blev gentaget på DKP’s kongres 1983. I “Virksomhedsberetningen” hed det således at: “[PFA] havde fjernet sig fra marxismen/leninismen...” og i CK’s beretning: “[PFA] søgte genveje i den ideologiske kamp, troede man kunne overvinde egoisme, småborgerlig, kirkens magt alene gennem materiel fremgang.”²⁵ Inden dette tidspunkt ændrede DKP imidlertid fokus og andre tolkninger af krisen blev mere fremtrædende end den ideologisk baserede kritik af samfundsopbygningen i Polen. Dette skifte skal senere undersøges nærmere, men først skal et andet udslag af DKP’s ideologi undersøges.

Den militære undtagelsestilstand og forsvaret af den virkeliggjorte socialisme

Et iøjnefaldende element af DKP’s ideologiske tolkning af krisen var forsvaret af den mi-

litære undtagelsestilstand. Jørgen Jensen udtalte således i Information 15/12 1982: “...[Den] militære undtagelsestilstand skabte pusterum som var nødvendig imod samfundets opløsning. Militæret må styrke styret...” Ib Nørlund fremførte i lighed hermed, “at undtagelsestilstanden hindrede et kontrarevolutionært kup.”²⁶ Disse tanker kom videre til udtryk hos Jørgen Jensen i hans kritik af “de 9” der, som tidligere nævnt, havde beklaget sig over partiets politik: “[De 9] ønsker nok at være med i den kæmpende, progressive, ofrende bevægelse, men mindre villige til at betale prisen” og videre “[De] ville gerne tage æren af socialismens sejr, men ikke acceptere betingelserne for sejren...”

For Ib Nørlund gik forsvaret af den virkeliggjorte socialisme forud for alt andet, og flere steder giver han udtryk for, at kampen for socialismen kunne kræve midlertidige ofre. Ifølge Ib Nørlund måtte analyser af begivenheder hvile på et videnskabeligt, marxistisk grundlag, og derfor afviste han, at etiske bedømmelser af begivenhederne var relevante, hvilket tidligere var blevet fremført af Mogens Fog.²⁷ Om den russiske revolution fastslog Ib Nørlund således: “Den komplicerede internationale og indenrigspolitiske situation krævede en jerndisciplin, en stadig fornyelse af årvågenheden og en overordentlig streng centralisering af ledelsens arbejde, hvilket måtte give sig negative udslag ved udviklingen af visse demokratiske former...”²⁸ Tidligere i forbindelse med USSR’s invasion af Ungarn i 1956 havde Ib Nørlund fremført, at kritik af Moskva på et etisk grundlag var uvidenskabeligt, og i Ib Nørlunds videnskabelige analyse af USSR’s politik i Ungarn var denne korrekt og nødvendig.²⁹ Denne amoralske og videnskabelige analyse og accepten af, at demokratiet måtte vige for forsvaret af socialismen, trådte således også flere steder frem i forbindelse med begivenhederne i Polen. Der blev her givet udtryk for, at socialismen var i overhængende fare, og i den kritiske situation fandt man det acceptabelt at indføre militær undtagelsestilstand for at bevare den virkeliggjorte socialisme i Polen. For DKP gik kam-

pen for den virkeliggjorte socialisme således forud for andre hensyn. Denne forestilling om acceptable udemokratiske tiltag levede side om side med DKP's partiprogram, hvor der gives udtryk for, at overgangen til socialisme i Danmark skulle ske ved en demokratisk proces.³⁰ Man opererede således enten med en dobbeltstandard eller ideologisk inkonsistens i partiet, hvor man på den ene side bekendte sig til de demokratiske principper, mens man på den anden side fandt, at de kunne tilsidesættes, hvis socialismen var i fare. Kampen for socialismen tilsidesatte således efter DKP's opfattelse andre hensyn af politisk og moralsk karakter, i hvert fald i Polen. Dette sætter spørgsmålstegn ved, om DKP reelt anerkendte de demokratiske spilleregler, som man officielt gav udtryk for. Eller om det overhovedet er rimeligt at betegne DKP's ideologi som demokratisk.

Den anden kolde krig og kampen mellem de to lejre

Som vist i det forrige afsnit var DKP's tidlige analyse af krisen i høj grad fokuseret på de indenrigspolitiske problemer i Polen. Dette ændredes som krisen skred frem, og i dette afsnit skal DKP's reaktion ses på baggrund af den anden kolde krig, hvor DKP i stigende grad udlagde krisen som led i den spændte internationale politiske situation.

Fra midt i 1970'erne og frem til Mikhail Gorbatjovs "Glasnost" forøgedes spændingen mellem supermagterne.³¹ Den fornyede spænding påvirkede generelt DKP's analyser og partiets aktiviteter bl.a. gennem engagementet i den nye fredsbevægelse.³² Den internationale politiske situation prægede også Ib Nørlunds analyse i bogen "Internationalisme".³³ Ifølge ham var verden delt i to lejre, som var hinandens modsætninger: "Grundlæggende består verden af to lejre dels en imperialistisk og antidemokratisk...dels en anti-imperialistisk og demokratisk..."³⁴ Denne stalinistiske to-lejr-tese var officielt afløst af Nikita Khrusjtjovs "fredelig sameksistens og konkurrence" i 1956,³⁵ men vedblev at danne

grundlag for Ib Nørlunds analyse. Den kapitalistiske verden havde, ifølge Ib Nørlund, konstant fra oktoberrevolutionens i 1917 ført krig imod den socialistiske verden, og var skyld i hovedparten af fortrædelighederne i de socialistiske lande. Den evige kamp mod socialismen blev efter 2. verdenskrig videreført med USA i spidsen, hvor "imperialismen udnyttede alle sine forbindelser og indflydelseskana-ler til at trække udviklingen baglæns." Dette kom bl.a. til udtryk i Ungarn 1956, Tjekkoslaviet 1968 og USA's kampe imod Cuba, Vietnam og Allendes Chile.³⁶ Denne udlægning af den internationale situation kom også til at spille en væsentlig rolle i DKP's analyse af krisen i Polen. I begyndelsen af krisen var denne dog, som nævnt, mindre dominerende, og frem til slutningen af 1980 havde kritikken af Vesten en mere generel karakter. I december 1980 ændrede DKP's analyse midlertidigt karakter. På dette tidspunkt forøgede Vesten presset på Polen og USSR, da man frygtede en sovjetisk invasion af Polen.³⁷ Denne politiske ændring afspejledes i L&F, hvor man nu skrev om "USA's intriger i Polen" og om USA's brug af Polen i sin krigspolitik.³⁸ Denne udlægning lå op ad den officielle propaganda, som den blev ført i USSR, DDR og Tjekkoslaviet, hvor også Solidaritets medlemmer blev beskrevet som antisocialister og kontrarevolutionære med forbindelser til imperialister.³⁹ Dermed stod analysen af situationen i modsætning til den officielle polske linie og DKP's oprindelige analyse, og allerede i januar 1981, hvor der havde været en DKP-delegation i Polen, skiftede DKP's analyse igen til primært at være fokuseret på dårlig økonomisk planlægning og administrative overgreb.⁴⁰

Efter den ekstraordinære kongres i PFA juli 1981 blev angrebene på Vesten igen kraftigere i DKP's analyser. Dette hang sandsynligvis sammen med USSR's skarpe udmeldinger på kongressen dels overfor USA og dels i forhold til Solidaritet. DKP's ændrede analyse kom bl.a. til udtryk på CK-mødet 29-30/8 1981, hvor Jørgen Jensen fremførte stærke angreb på "krigshetere [som har] meddelt at

USSR rykker ind i Polen”. Ligeledes blev det fremført, at “Solidaritet er under stor indflydelse af de kontrarevolutionære i og udenfor Polen” og videre, “kampen føres ikke kun i Polen – den imperialistiske lejr stiller sine uhyre økonomiske og politiske ressourcer til rådighed.” Ydermere hed det, “NATO og USA optrapper propagandafelttoget... internationale kræfter har udnyttet spændingerne i Polen...” og senere henvistes til USA’s politik i Iran, Guatemala og Chile som forløbere for politikken i Polen. I Ib Nørlunds politiske orientering hed det i lignende vendinger: “Polen er fortsat imperialismens stærkeste kort i den ideologiske kamp. Anti-sovjetismen og anti-kommunismen vokser i styrke...”⁴¹ På lignende vis skærpedes tonen i L&F. I lederen 10-11/10 1981 hed det således “...[Solidaritet] er støttet af CIA...” og i en artikel i bladet: “...[Solidaritet] er styret af indenlandske- og udenlandske anti-kommunister.” Bemærkelsesværdig for DKP’s udlægning er det, at der i en række artikler om 25-året for USSR’s invasion af Ungarn trækkes paralleller mellem denne begivenhed og begivenheden i Polen. Her hævdedes det, at det var de samme kontrarevolutionære kræfter, der virkede i Ungarn som nu virkede i Polen.⁴² Opfattelsen af den kontinuerlige kamp mellem imperialismen og socialismen er således her eksplicit formuleret i DKP’s udlægning af den polske krise.

Efter indførelsen af den militære undtagelsestilstand 13. dec. 1981 skærpedes tonen yderligere overfor Vesten. I en pressemeddelelse 13/12 1981 hed det: “[krisens] internationale bagmænd” og den “vestlige infiltration” af Polen, og i en efterfølgende pressemeddelelse fra 14/1 1982: “NATO’s og Reagans konfrontationspolitik overfor Polen”. Samme dag i L&F skrev Villy Karlsen, medlem af DKP’s kontrolkommission, at “Vesten ønsker uro i Polen for at få lejlighed til indgreb”. På CK-mødet 20-21/2 1982 blev det i Jørgen Jensens analyse til, at “de egentlig ansvarlige er imperialismen, USA og den katolske kirke.”, og på samme møde fremførte Ib Nørlund den betragtning, at “Vesten håbede på at kunne angribe USSR, hvis disse [russerne] som

forventet gik ind i Polen”. Ib Nørlund havde tidligere bl.a. på baggrund af en artikel af Herbert Pundik i Politiken 4/1 1982, fremført “at med indførelsen af undtagelsestilstanden 13. dec. 1981 følte imperialisterne i Vesten sig snydt for denne mulighed [at angribe USSR].”

Et fremtrædende træk i denne forbindelse var, at Solidaritet i løbet af krisen blev fremstillet i et stadigt mere kritisk lys, og efter den militære undtagelsestilstand skærpedes tonen yderligere overfor Solidaritet. 18/12 hed det fx: “mere end 20 illegale fascistiske organisationer i Polen”. 19-20/12 1981 præsenterede L&F på forsiden “Solidaritet styrer mod åben krig” og på forsiden 22/12 1981; “Solidaritet truer med at dræbe 1300 arbejdere”, og 24/12 1981 hævdedes det, at Solidaritet planlagde likvidering af kommunister og “Højregupper styrer nu strejkerne.”⁴³ Samtidig forsøgte man også at fremstille Solidaritet som isoleret af de polske arbejdere: “Polske arbejdere gør op med provokatører” og “uro på Gdansk-værket kvalt af arbejdere.”⁴⁴

I DKP’s endelige analyse, som den blev fremlagt i “Virksomhedsberetningen” på DKP’s kongres 1983 holdt man fast i dette aspekt, og det hed bl.a.: “[Besøgene i Polen] gav tydeligt indblik i hele det system af anslag, som udløstes fra imperialisterne side mod Polen og andre socialistiske lande.”⁴⁵

Radikaliseringen af DKP’s udenrigspolitiske linie. Fra kritik af PFA til krigsfrygt

Dette peger således på, at der er en tendens til, at DKP’s udlægning fulgte den internationale politiske konjunktur. I de to spændte situationer omkring dec. 1980 og dec. 1981- jan. 1982 skærpedes retorikken overfor USA og Vesten. DKP’s fremstilling af krisen bevægede sig således fra primært at være fokuseret på interne problemer i Polen og en generel kritik af Vesten, over en skærpet kritik af vestlig støtte til kontrarevolutionære kræfter i Polen, og til en voldsom kritik af Solidaritet og Vesten, der fremstilledes som krisens egentlige bagmænd, der gjorde klar til at indlede en angrebskrig på de socialistiske lande. I analysen efter den militære undtagelsestilstand er fo-

Under ledelse af Lech Walesa indledte arbejderne på Lenin-skibsværftet den 14. august 1980 opstanden mod den polske regering. Her ses Lech Walesa orientere de strejkende værftsarbejdere under forhandlingerne med regeringen i august 1980. (Arbejdermuseet & ABA)

restillingen således, at krisen er iværksat af Vesten, med det formål at få lejlighed til at angribe de socialistiske lande, og at et vestligt angreb er umiddelbart forestående. Under krisen fandt DKP ligeledes ikke, at der var plads til nogen forbehold overfor Wojciech Jaruzelskis militære undtagelsestilstand. DKP havde tidligere forholdt sig mere kritisk overfor de socialistiske staters politik. Den tidligere partiformand Knud Jespersen fremførte således i 1964, at man ikke behøvede at forsvare DDR's nedskydning af grænseoverløbere, og i 1968 inden Warszawa-pagtens invasion af Tjekkosllovakiet udtrykte Gelius Lund på CK-mødet 20-21/4 1968 en ureserveret glæde over udviklingen i Tjekkosllovakiet, og ligeledes beklagede DKP's ledelse i første omgang

invasionen af Tjekkosllovakiet i 1968.⁴⁶ I forhold til DKP's linie under afspændingen i 1960'erne og begyndelse af 1970'erne peger analysen på, at partiet havde ændret kurs. DKP fandt det således muligt under afspændingen at forholde sig mere kritisk til udviklingen i de socialistiske lande, end partiet mente man skulle under indtryk af den anden kolde krig. Fornemmelse af at være under pres fra imperialismen var således sandsynligvis med til at radikalisere DKP's stillingtagen. Samtidig er det dog interessant at bemærke, at Ib Nørlund i 1968 var mere reserveret i sin bedømmelse af "foråret i Prag" og efter invasionen bakkede op om USSR's politik.⁴⁷ DKP's politiske linie under krisen i Polen kan således også ses som et resultat af, at Ib Nørlunds

Moskva-tro fløj havde overtaget magten i DKP på tidspunktet for Polenskrisen, og at partiet derfor lagde sig tæt op af SUKP. Ligeledes peger analysen på, at USSR's skærpede retorik omkring december 1980 og den ekstraordinære kongres i juli 1981 influerede på DKP's analyser. Her tyder det på, at DKP fulgte SUKP's udlægning med stort fokus på imperialismens anslag mod de socialistiske lande. Dette sætter spørgsmålstegn ved, i hvor høj grad DKP's analyse var en reel analyse af den internationale politiske situation, eller om DKP's udlægning blot skal ses som gentagelse af SUKP's udmeldinger.

DKP, den internationale kommunisme og socialismens virkeliggørelse

For DKP var enheden i den kommunistiske bevægelse af afgørende betydning for virkeliggørelsen af kommunismen, og i DKP's program fra 1976 omtales arbejdernes internationalisme således som den afgørende kraft for overgangen fra kapitalisme til socialisme.⁴⁸ En væsentlig trussel imod socialismens virkeliggørelse var den interne splittelse i den kommunistiske verden, og Ib Nørlunds bog "Internationalisme" er i høj grad centreret om dette problem og kan ses som en polemik imod disse splittelsestendenser. I perioden, hvor Ib Nørlund skrev "Internationalisme", var det særlig splittelsestendenser mellem SUKP og de vesteuropæiske kommunistpartier, der var presserende.⁴⁹ På trods af at der var principiel enighed om, at alle kommunistiske partier var ligeværdige,⁵⁰ var SUKP i Ib Nørlunds optik, og i SUKP's selvforståelse, primus inter pares, hvilket bl.a. det italienske kommunistparti vendte sig stærkt imod. Flere af de vesteuropæiske kommunistpartier anlagde en selvstændig og kritisk linie i forhold til SUKP og USSR, hvilket af nogle blev betegnet "Eurokommunisme". Dette begreb forsøgte Ib Nørlund at mane i jorden. Ifølge ham var der ingen modsætning eller videnskabelig basis for en sådan opdeling, og begrebet var blot et udslag af den "imperialistiske spaltningsevirk-

somhed", der blev videreført på "nazi-lignende" vis med det formål at splitte "enheden indenfor arbejderklassen",⁵¹ hvilket ifølge Ib Nørlund gav sig udslag i borgerlige journalisters grundløse brug af udtrykket.⁵² Disse strømninger og brud indenfor den kommunistiske verden kom også til udtryk under krisen i Polen.

Kommunistpartierne analyser af Polen

Krisen i Polen var en stor udfordring for enhed i den kommunistiske verden, og de forskellige kommunistiske partiers analyser af krisen varierede kraftigt. Partierne fordelte sig fra de Moskva-kritiske partier til de partier, som støttede fuldt op om SUKP's linie. De mest Moskva-kritiske partier var Italiens Kommunistparti (IKP), Det Spanske Kommunistparti og det svenske Venstreparti kommunisterne (Vpk). Forholdet mellem IKP og SUKP var særlig anspændt.

IKP havde af indenrigspolitiske grunde set sig nødsaget til at fjerne sig fra USSR's indflydelsessfære,⁵³ hvilket også afspejledes i IKP's analyse af krisen i Polen.⁵⁴ IKP's kritik af USSR og den polske regering førte til angreb fra SUKP i januar 1982, og uenigheden om Polen-spørgsmålet var så stor, at den af nogle blev set som det endelige brud mellem partierne.⁵⁵

En mere midtsøgende kurs, der dog samtidig indeholdt kritiske hentydninger til USSR's politik, indtog bl.a. kommunistpartiet i Norge. Under partiets kongres i dec. 1981 ville partiet således ikke anerkende, at Solidaritet var ensidigt kontrarevolutionært, og partiet ville ikke ensidigt fordømme den polske opposition.⁵⁶

Under PFA's ekstraordinære kongres i juli 1981 blev uenigheden blandt de kommunistiske lande ligeledes udstillet. PFA's nye generalsekretær Stanislaw Kania⁵⁷ lagde i sin redegørelse vægt på den tidligere regerings svigt, derimod nævnte han intet om udenlandsk infiltration.⁵⁸ Dette kan ses som en nøgtern analyse af situationen, men kan også ses som et forsøg på at imødegå "den broderlig støtte" fra Warszawa-pagten i kampen mod imperialister i Polen, som blev "tilbudt" i "Moskvas

åbne brev” juni 1981, og af SUKP’s repræsentant på kongressen.⁵⁹ PFA blev under kongressen bl.a. støttet af det Moskva-kritiske jugoslaviske kommunistparti.⁶⁰ På kongressen førte SUKP an i en langt hårdere linie, og partiet blev ubetinget støttet af repræsentanterne fra kommunistpartierne i Tjekkoslaviet, Ungarn og DDR. Polens forpligtigelser overfor USSR blev opridset, og man ønskede, at PFA anlagde en hård linie overfor oppositionen. Ligeledes blev imperialismens indblanding betonet, og man understregede, at USSR ikke ville svigte sin allierede. Om dette var en direkte trussel om at invadere landet skal ikke afgøres her, men det var med til at understrege, at USSR ikke ville acceptere nogen afvigelse fra den kommunistiske linie.⁶¹

DKP’s position.

DKP’s politiske linie lå generelt tæt op ad SUKP’s, og peger på DKP’s afhængighed af USSR. DKP modtog ligeledes omfattende økonomiske støtte fra Moskva,⁶² og ved utallige lejligheder erklærede DKP sin loyalitet overfor USSR.⁶³ Dette var også tilfældet i DKP’s analyse af den polske krise. Som vist lagde DKP sig i begyndelsen af krisen op ad PFA’s linie, men da denne linie kom til at stå i modsætning til Moskvas mere aggressive analyse, ændredes DKP position, og lagde sig på linie med SUKP og de mest Moskva-tro kommunistiske regimer. Hermed kom DKP til at stå i opposition til de mere midtersøgende og USSR-kritiske kommunistpartier, fx det norske og italienske. Under den skarpe debat mellem IKP og SUKP udsendte det sovjetiske pressebureau APN den 16/2 1982 en pressemeddelelse, hvori IKP blev kritiseret for støtten til imperialistiske kræfter i Polen. Bemærkelsesværdigt er det, at Ib Nørlund fire dage senere på DKP’s CK-møde 20-21/2 ligeledes stærkt kritiserede IKP for dets politik i forhold til Polen. I konflikten mellem SUKP og IKP, fulgte DKP således også nøje SUKP’s kurs.

DKP’s SUKP-loyale linie var, som nævnt, tydelig under Polens-krisen. For at forstå denne loyalitet kan man pege på, at den var et re-

sultat af den økonomiske støtte som DKP modtog fra Moskva, og at DKP blot var et sovjetisk agentur. Imidlertid er dette sandsynligvis ikke en fyldestgørende forklaring på DKP’s linie. Som denne analyse viser, valgte flere af de kommunistiske partier at følge en Moskva-kritisk linie. Under krisen var det således muligt for det norske kommunistparti at forholde sig kritisk overfor SUKP’s linie uden at dette betød, at man mistede den økonomiske støtte fra Moskva.⁶⁴ Der var således mulighed for en langt mere kritisk holdning, end den DKP anlagde, uden at det ville få umiddelbare økonomiske konsekvenser. Hvorvidt man i DKP var klar over dette er ikke fuldt klarlagt. Samtidig må det også have stået klart for DKP, at i forhold til vælgerne i Danmark ville det være mere opportunt at anlægge en mere Moskva-kritisk linie, hvad SF var et nærværende eksempel på. En del af forklaringen på, at DKP alligevel valgte at følge SUKP’s kurs, skal sandsynligvis findes i DKP’s kamp imod splittelse i den kommunistiske bevægelse. Ib Nørlunds udlægning i “Internationalisme” og DKP’s partiprogram peger på, at DKP tillagde enheden i den kommunistiske bevægelse særdeles stor betydning for socialismens indførelse. Det virker således rimeligt at betragte DKP’s linie i Polens-spørgsmålet som et resultat af en ideologisk overbevisning om, at det var afgørende for socialismens sejr, at den internationale kommunistiske bevægelse stod sammen. DKP politiske linie var således sandsynligvis i høj grad præget af at imødegå de splittelsestendenser som Eurokommunismen repræsenterede. DKP’s politik var dermed ikke blot et ekko fra Moskva, men også et resultat af partiets ideologiske forestillinger.

DKP’s forsvar af socialismen i Danmark

DKP og kampen imod imperialismen

For DKP var den politiske opgave altid klar: Kampen imod socialismens fjender og deres krigsplaner mod USSR “... blev en international opgave [for den internationale arbejder-

klasse]”.⁶⁵ Kampen skulle i første omgang stå imod forsøg på at tilbagerulle “den virkeliggjorte socialisme” under parolen “international solidaritet med det arbejdende folks magt, der hvor den var oprettet.”⁶⁶

Under Polenskrisen kom DKP’s direkte rolle i støtten til “den virkeliggjorte socialisme” og imod imperialismen særlig til udtryk i propaganda-krigen, hvor man ville afsløre virkeligheden bag krisen.⁶⁷ Således hed det i L&F’s leder 24-25/8 1980: “Borgerskabet bruger Polen til at bagtale socialismen... Danske arbejdere skal skræmmes væk fra kommunisterne.” DKP’s opgave bestod i, som fremhævet af Ib Nørlund i CK 29-30/8 1981, at imødegå denne anti-kommunistiske propaganda og styrke partiet overfor løgne og fordrejninger. Ifølge DKP havde imperialisterne det formål, at man med “daglige påstande om militære indgreb fra USSR [ville] skabe uroligheder blandt danske arbejdere”. Følgelig mente DKP, at man måtte rette kampen imod denne propaganda og de virkninger den havde i dansk indenrigspolitik: “det må ikke lykkes for hjemlige reaktionære kræfter at få danske lønmodtagere og fredelskere til at beskæftige sig med Polen i et sådant omfang, at de glem-

mer at de selv bliver udbyttet og udnyttet.”⁶⁸ Kampen imod den borgerlige propaganda fik også Jørgen Jensen til at kritisere “de 9’s” kritik af DKP: “For den borgerlige presse vil udnytte situationen til at vise DKP som anti-demokratisk, luskede i fraktionsarbejdet, usekvtædige, styret af Moskva.”⁶⁹ Krisen i Polen berørte således direkte kampen for socialisme i Danmark, og DKP’s støtte til den polske regering var derfor, udover at være en støtte for den virkeliggjorte socialisme i Polen, også et indenrigspolitisk spørgsmål for DKP.

DKP og kampen mod den øvrige venstrefløj

Udover at DKP’s kamp var rettet imod den imperialistiske lejr, var kampen også rettet imod de øvrige venstrefløjspartier i Danmark, og splittelsen på venstrefløjens kom i høj grad til udtryk under Polenskrisen, hvor DKP, som det eneste parti, støttede PFA og den militære undtagelsestilstand.⁷⁰ De øvrige venstrefløjspartier og dele af fagbevægelsen støttede derimod Solidaritet, og modsætningen mellem parterne var så dyb, at DKP ikke holdt 1. maj sammen med den øvrige venstrefløj i 1982.

I kampen mod de øvrige venstrefløjspartier forsøgte DKP at imødegå de andre partiers

DKP forsvarede den militære undtagelsestilstand som et nødvendigt forsvar for den virkeliggjorte socialisme i Polen. Det anslås, at den polske regering indsatte 100.000 soldater og funktionærer fra militsen samt omkring 3650 kampvogne og andre pansrede køretøjer mod befolkningen. (Arbejdermuseet & ABA)

kritik af den polske regering og deres støtte til Solidaritet, og allerede fra begyndelsen var de forskellige positioner klare. Således kritiseredes LO i L&F 22/8 1980 for at gå "lakajtjeneste for storkapitalen" og for "støtte til krigshetzerne.", og dagen efter kritiserede DKP i L&F SF og VS for løbe med i den anti-socialistiske hetz og støtte Solidaritet. På CK-mødet 30-31/8 1980 kritiserede Jørgen Jensen skarpt LO's, SF's og andre ekstremisters angreb på USSR. Dette var sandsynligvis en reaktion på demonstrationen foran den polske ambassade, som bl.a. var arrangeret af SF, VS, SAP og KAP.⁷¹

DKP ligestillede i sin propaganda de øvrige venstrefløjssparters støtte til Solidaritet med støtten til den katolske kirke og de reaktionære kræfter generelt.⁷² Fx hed det i L&F 3/10 1980, at Franz Josef Strauss hylder Solidaritet, Hitler-fascismen og revanchisme.⁷³ Efter militærkuppet blev der arrangeret en international aktionsdag til støtte for Solidaritet, "Solidaritet med Solidanos". Dette tog DKP selvfølgelig afstand fra og fremførte, at den egentlige bagmand for denne dag var USA's præsident Ronald Reagan, hvilket naturligvis blev tilbagevist af en del af tilhængerne.⁷⁴ Denne udlægning gik igen på CK-mødet 20-21/2 1982, hvor Ib Nørlund langede ud efter SF's formand Gert Petersen. Det fremførtes, at SF havde opbakning fra anti-kommunistiske kredse, KU og Kristelig Folkeparti, og ved samme lejlighed formulerede Ib Nørlund kritik af VS for "efter indre tarmslyng" at være løbet grassat ved at opfordre til direkte kontrarevolution i Polen". På samme møde fremførte Jørgen Jensen, at SF's og VS's politik var til gavn for "kontrarevolutionisme".

DKP's kritik rørte ved et svagt punkt hos de øvrige venstrefløjsspartier. Under Polens-krisen støttede både dele af højre- og venstrefløjen Solidaritet. Mange af disse grupperinger var samtidige ivrige efter at distancere sig fra hinanden og fastslå, at deres respektive støtte var en anden end de øvrige grupperingers støtte.⁷⁵ For de forskellige danske venstrefløjsspartier og partier var det naturligvis ikke behageligt, at de støttede samme sag som

fx Ronald Reagan eller KU, og de forsøgte ved enhver given lejlighed at distancere sig fra de andre, mens DKP følgelig ved enhver given lejlighed gjorde dem og andre opmærksom på dette. DKP's strategi var således at sammenkæde venstrefløjens kritik af den polske regering og støtte til Solidaritet med højrefløjens ditto for derigennem at miskrediterer disses politik.

DKP's kamp for socialismen i Danmark

DKP's propaganda-kamp førtes først og fremmest i L&F, og som tidligere vist var en væsentlig del af DKP's analyser rettet imod at vise Vestens aggressive politik i forhold til de socialistiske lande.

Endnu et led i propaganda-kampen var at fremstille Polen i et positivt lys, hvilket bl.a. afspejlede sig i Jørgen Jensens kommentar i L&F 2/9 1980, hvor Polen hyldedes for at have formået at opbygge landet efter 2. verdenskrigs ødelæggelser. Dette "fugl-phønix"-tema gik igen hos Ib Nørlund som fremførte: "Det polske folk skabte et moderne samfund"⁷⁶ og i Erik Niensens artikel "Polen – landet som voksede op af ruinerne."⁷⁷ DKP forsøgte derudover at tilbagevise kritik af Polen og kommunismen. Denne opgave fik allerede fra begyndelsen en fremtrædende rolle, hvor Gelius Lund i L&F kritiserede "imperialismens propaganda" og kort tid efter skrev: "Fordrejninger om Polen i TV."⁷⁸ Dette går igen 17/12 1981: "Andre blades interesse er 'at ryste læseren og præsentere det afskrækkende billede af kommunisternes sande ansigt'".

I jan. 1982 modtog DKP et brev fra Wojciech Jaruzelski, hvor partiet direkte blev opfordret til at hjælpe Polen ud af isolation og international miskredit.⁷⁹ Måske var denne opfordring den direkte årsag til, at Gelius Lund i L&F 23-24/1 1982 skrev "Aktuelt skjuler fakta om Polen", og at der i L&F blev rejst en skarp kritik af DR over en udsendelse om Polen,⁸⁰ og at DKP 1. februar 1982 sendte en protest til radiatorådet over samme DR-udsendelse. Meget tyder således på, at DKP aktivt forsøgte at støtte den polske regering i propaganda-krigen i Danmark.

Propaganda-kampen blev derudover ført ved, at partiet i perioden publicerede en række udgivelser om Polen. Som nævnt arbejdede flere i partiet med pjecer,⁸¹ og omkring nytår 1981/82 foreslog Michael Kjeldsen fra Kommunistiske studenter at skrive en bog om Polen, som dog aldrig blev færdiggjort. Ligeledes blev det fra DKP's distriktsledelse i Horsens foreslået at oversætte og udsende bogen "Polen – Kirche, KOR, Kommunismus".⁸² Gennem disse udgivelser ville man forsøge at påvirke opinionen og skabe sympati overfor Polen og derigennem overfor DKP's politik. Den omfattende produktion, eller forslag til dette, peger i retning af, at partiet tillagde krisen stor betydning og at man var villig til at bruge væsentlige ressourcer på at imødegå fjendens propaganda.⁸³

Udover at kampen blev ført i dagspressen og gennem anden form for propaganda forsøgte DKP også at føre kampen mere direkte, hvilket bl.a. foregik på B&W-øen. Her opfordrede de socialdemokratiske tillidsmænd de ansatte til at underskrive en støtteerklæring til Solidaritet i august 1980.⁸⁴ Dette forsøgte DKP at imødegå ved at udsende en appel om ikke at underskrive støtteerklæringen.⁸⁵ Som led i kampen mod den øvrige danske venstrefløjs aktiviteter underrettede Ib Nørlund yderligere under et besøg i Polen 22-24/9 1980 PFA om SF's og Metals virke i Danmark og deres forsøg på at få kontakt med de polske arbejdere. Under mødet forsikrede PFA efterfølgende, at man ville modvirke denne kontakt mellem polske arbejdere og Dansk Metal og SF.⁸⁶ DKP så det således som sin opgave at forsøge at isolere den polske opposition, dels ved at modvirke støtteerklæringer til oppositionen i Polen, og dels ved at holde de polske myndigheder orienteret om kritiske grupperinger i Danmark, der forsøgte at skabe kontakt til den polske opposition. Om DKP's orientering var med til at isolere den polske opposition fra kontakt med omverdenen er tvivlsomt, men det kan konstateres, at DKP var villig til hjælp med til dette.

Sammenfatning. DKP under den anden kolde krig

Hvad fortæller alt dette om DKP under den anden kolde krig? For der første fremstod DKP som et særdeles centralistisk parti, hvor partiets politiske linie i høj grad blev fastlagt af en snæver kreds omkring partiformand Jørgen Jensen og Ib Nørlund. Disse besad informationer om den politiske situation, fremlagde analyser både internt i partiet og eksternt til offentligheden og censurerede andre medlemmers indlæg i debatten. Meget tyder ydermere på, at medlemmer kun i meget begrænset omfang påvirkede partiets politiske linie. Dette resulterede i, at partiets politiske linie i høj grad blev personafhængig, hvilket i denne sammenhæng vil sige, afhængig særlig af Jørgen Jensens og Ib Nørlunds politiske ståsted. Konkret betød det, at DKP i perioden anlagde en måske strengere Moskva-tro linie end man havde gjort under Knud Jespersen. Udover at Jørgen Jensen og Ib Nørlund sandsynligvis ønskede en magtfuld placering i partiet, var centraliseringen nok også et forsøg på at undgå tidligere tiders interne splid i partiet, hvilket delvist lykkedes.

For det andet kan man konstatere, at DKP's analyseapparat var særdeles fleksibelt. Partiet var således i stand til at gå fra en generel kritik af PFA til at koncentrere kritikken til en snæver personkreds, og derfra til igen at skifte fokus til en analyse, som var funderet i den spændte internationale situation. Hvordan man mere præcist har opfattet denne analytiske inkonsistens i partiet er uvist, men baggrunden for den skiftende kurs lader sig beskrive. DKP's analyse af krisen i Polen var således i begyndelsen stærkt præget af partiets tro på marxismen som rettesnor for vejen til socialisme. Man fremlagde en forholdsvis åben debat om fejlene i PFA's politik, og partiet holdt sig i begyndelsen ikke tilbage med kritik af samfundsindretningen i Polen. Denne del af DKP's analyse fremstår således oprigtig og som et forsøg på at præsentere en faktisk analyse af situationen. DKP kom imidlertid, som det tidligere var sket, til at stå i et dilemma mellem den indenrigspolitiske kontekst og

Ministerpræsident og generalsekretær for det polske kommunistparti, general Wojciech Jaruzelski erklærede den militære undtagelsestilstand den 13. december 1981. Under de følgende dages uroligheder mistede 14 mennesker livet, flere hundrede blev sårede og mange tusinde aktivister og strejkende blev anholdt og interneret. Undtagelsestilstanden blev ophævet den 22. juli 1983. (Arbejdermuseet & ABA)

den internationale verden. Det skete da SUKP præsenterede en anden analyse af krisen i Polen. DKP fandt på det tidspunkt, at man måtte følge USSR's linie, der fremlagde krisen i Polen som primært et resultat af kampen mellem Øst og Vest, og ikke som et resultat af PFA's fejlagtige politik. DKP blev således draget ind i den kolde krigs logik og skiftede kurs. På grund af den spændte internationale situation blev DKP politiske linie ydermere radikaliseret i forhold til tidligere, og der var således ik-

ke på dette tidspunkt plads til forbehold. Dette skal sandsynligvis også ses på baggrund af den Moskva-tro Ib Nørlands helt centrale placering i partiet. DKP's skift i analyse skal sandsynligvis også ses i sammenhæng med situationen i den internationale kommunistiske bevægelse. For DKP var enhed i arbejderklassen af helt afgørende betydning for overgangen til socialisme, og enhver splittelse indenfor den kommunistiske verden måtte derfor bekæmpes. Dette bevirkede, at DKP lagde sig tæt opad SUKP's linie. Til gengæld kom partiet til at stå i opposition til de mere moderate kommunistiske partier i fx Norge og Italien. Om dette forhold giver anledning til at betragte DKP som et sovjetisk agentur er dog tvivlsomt. Min analyse peger således på, at DKP sandsynligvis i høj grad var drevet af en ideologisk overbevisning snarere end blot af økonomiske incitamenter. Det var således formentlig muligt at forholde sig mindre SUKP-tro end DKP gjorde, uden at det fik økonomiske konsekvenser for partiet, hvilket bl.a. det norske kommunistparti gjorde.

For det tredje kan man på det indenrigspolitiske plan se, at DKP betragtede sin rolle under den kolde krig som forsvarer af socialismen overalt i verden. Dette resulterede konkret i, at partiet støttede PFA og socialismen i Polen igennem sit propagandaapparat, hvor kampen både var rettet imod højre- og venstrefløjens kritik. Desuden betød det, at partiet fulgte opfordringen fra regimet i Polen til aktivt at bekæmpe kritik af landet i Danmark. Derudover oplyste DKP regimet i Polen om den øvrige danske venstrefløjs aktiviteter og kontakter til Solidaritet. DKP modvirkede således dansk støtte den polske opposition og medvirkede dermed til PFA's forsøg på at isolere den fra omverdenen. Krisen medførte at DKP endnu engang kom til at stå i modsætning til den øvrige danske venstrefløj, og at partiet marginaliserede sig yderligere i det danske politiske landskab.

For det fjerde kan man konstatere, at partiet delvist på grund af de internationale forpligtigelser, men sandsynligvis også af mere ideologiske årsager, agerede som et udemokratisk

parti, der forsvarede og accepterede voldelige midler i forsvaret af socialismen. Det endelige mål for DKP, den virkeliggjorde socialisme, betød således at andre hensyn måtte vige. Dette forhold sår tvivl om, hvorvidt DKP's politik reelt var demokratisk på trods af, at partiet vedkendte sig de demokratiske principper i partiprogrammet. Under alle omstændigheder kom partiet til at fremstå som udemokratisk, og partiet havnede dermed i den situation, man med Jørgen Jensens ord søgte at undgå, som "anti-demokratisk, selvstændige og styret af Moskva".

Noter

- Denne artikel bygger på en opgave som er udarbejdet i forbindelse med kurset "Den danske venstrefløj under den kolde krig" på Institut for Historie ved KU. Knud Holt Nielsen takkes hermed for inspirerende vejledning.
- Timothy Gordon Ash, *The Polish Revolution. Solidarity 1980-3*. London 1983. s.306.
- Morten Thing, *Kommunisternes kultur. DKP og de intellektuelle 1918-1960*. København 1992. s. 916-17.
- Steen Bille Larsen, *Kommunisme og arbejderklasse. 1945-1975. Tiderne skifter 1977*. s. 101-2.
- Se Poul Emanuel, *DKP. Organisation og rolle*. Forlaget Tiden 1977.
- Thing 1992. s. 900-2.
- Sekretariatet 7/9 1981. DKP's arkiv, kasse 135.
- Sekretariatet 22/1 1982. DKP's arkiv, kasse 135.
- Oplyst under min e-mail-korrespondance med Michael Kjeldstrup.
- Sekretariatet 31/7 1981. DKP's arkiv, kasse 135.
- DKP's arkiv, kasse 372-375.
- L&F*: 8/10, 9/10, 10/10 1980.
- CK 20-21/2 1982. DKP's arkiv, kasse 101-102.
- To af "de 9" var tidligere partimedlemmer.
- Kritikken førte til en længere debat i dagbladene, med adskillige indlæg fra begge sider. CK-møde 19-20/6 1982. DKP's arkiv, kasse 101-102.
- CK-møde 28-29/8 1982. DKP's arkiv, kasse 101-102.
- CK-møde 17-18/4 1982. DKP's arkiv, kasse 101-102.
- Larsen 1977. s. 101-2, Thing 1992. s. 915-17.
- Larsen 1977. s. 125.
- Oplagstallene på *L&F* i starten af 1980'erne: 1980-1: 10827, 1980-2: 9917, 1981-1: 10302, 1981-2: 9483, 1982-1: 10096, 1982-2: 9352, 1983-1: 10109, 1983-2: 9253, 1984-1: 8796. *Oplagsbulletin*. Dansk oplagskontrol. København.
- Se fx *L&F* 20/8 1980.
- Se også *L&F* 2/10 1980. Se også Bjørn Grøns artikler i *L&F*.
- Gierek var generalsekretær for PFA 1970-80. Ekskluderet af partiet 1981.
- Gierek var den 6. september 1980 "bl.a. pga. sygdom" blevet afløst af Stanislaw Kania.
- DKP's konges 1983: Virksomhedsberetning s. 35 og CK's beretning s. 4. DKP's arkiv, kasse 37.
- CK-20-21/2 1982. DKP's arkiv, kasse 101-102.
- Mogens Fog fandt, at der ikke var en historisk nødvendig udvikling mod et socialistisk samfund. Han mente i stedet, at socialismen var etisk funderet. Larsen 1977. s. 106.
- Ib Nørlund, *Internationalisme*. Tiden 1980. s. 84-85.
- Thomas Ekman Jørgensen: Split or Reform. The Danish and Swedish CPs facing the post-Stalin era. In M. Bracke and T.E. Jørgensen: *West European Communism After Stalinism. Comparative Approaches*. EUI Working Pares HEC No. 2002/4. s. 52.
- Emanuel 1977, Larsen 1977. s. 170.
- Robert Donaldson and Joseph Noguee. *The Foreign Policy of Russia*. 2.ed. New York 2002. s. 94-105.
- Se fx Jørgen Jensens indlæg i tidsskriftet *Verden rundt* 11/1981 og Ib Nørlunds indlæg sammen sted 8/1982.
- Nørlund 1980.
- Nørlund 1980. s. 75.
- Donaldson 2002. s. 80-82.
- Nørlund 1980. s. 75, 83, 104-7, 118.
- Ash 1983. s. 100.
- L&F* 6-7/12 1980, 17/12 1980, 23/12 1980.
- Ash 1983. s. 96.
- L&F* 9/1 1981.
- CK-møde 29-30/8 1981. DKP's arkiv, kasse 101-102.
- L&F* 17-18/10 1981, 23/10, 28/10. Se også Gelius Lund i *L&F* 24/12 1981.
- L&F* 29/12 1981. Flere af førnævnte artikler er forfattet af Erik Nielsen, som er omtalt i denne artikels første del.
- L&F* 17/12 1981.
- DKP's kongres 1983: Virksomhedsberetningen s. 34. DKP's arkiv, kasse 37.
- Larsen 1977. s. 164, Jesper Jørgensen: Mellem nationalt ansvar og internationale forpligtigelser. DKP 1958-1976. s. 33-34 In *Arbejderhistorie*. København december 2000. s. 23-39.
- J. Jørgensen 2000 s. 31-34.
- Emanuel 1977. Larsen 1977. s. 229-30.
- Striden blandt partierne drejede sig bl.a. om, hvorvidt Sovjetunionens grundlæggelse repræsenterede en unik og afgørende begivenhed for socialismen. For Ib

Nørlund var der ingen tvivl, "oktoberrevolutionens sejr for socialismen... var af almengyldig principiel karakter." Nørlund s. 26, s. 111.

50. Larsen 1977. s. 167.

51. Nørlund 1980. s. 72.

52. CK-møde 30-31/8 1980. DKP's arkiv kasse 101-102. Denne udlægning var i overensstemmelse med SUKP's holdning.

53. Larsen 1977. s. 261-2.

54. Bragt i IKP's partiblads 30/12 1981.

55. *Information* 26, 28 jan 1982. Vpk og det spanske kommunistparti var ligeledes kritisk indstillet overfor SUKP. Disse partier kritiserede i forbindelse med Polens-krisen både USSR's angreb på Tjekkoslaviet i 1968 og PFA's indgreb overfor Solidaritet. Dagbladet Nydag 1982. DKP's arkiv, kasse 372.

56. Under DKP's delegationsrejse til Rumænien gav det rumænske parti udtryk for en tvetydig holdning til SUKP, og afviste en appel om at tage afstand fra Solidaritet. Solidaritet blev derimod her beskrevet som bestående af mange moderate kræfter. CK-møde 13/12 1981, CK-møde 18/10 1981. DKP's arkiv, kasse 101-102.

57. Kania var generalsekretær for PFA 1980-81, hvor han blev afløst af Wojciech Jaruzelski.

58. DKP's arkiv, kasse 373

59. Ash 1983. s. 175-6.

60. Jugoslaviens kommunistparti gav udtryk for, at Polen selv måtte håndtere krisen og partiet udtrykte samtidig sin støtte til landet suverænitet og integritet. Ligeledes talte partiet ikke om vestlig indblanding, men man vendte sig derimod generelt imod "blokke og våbenkapløb." Denne politiske linie lå i forlængelse af landets politik og anspændte forhold til USSR, som allerede var brudt i 1948, og som med varierende styrke havde præget de to landes fortsatte relationer. DKP's arkiv, kasse 373. Se også Larsen s. 114.

61. Ash 1983. s. 180. Donaldson 2002. s. 101

62. Morten Thing, *Guldet fra Moskva*. København 2001.

63. Bent Jensen, *Bjørnen og haren. Sovjetunionen og Danmark 1945-64*. Odense Universitetsforlag 2000. s. 497, s. 593. Ekman Jørgensen 2002. s. 51-56.

64. Thing 2001. s. 291-2.

65. Nørlund 1980. s. 28

66. Nørlund 1980. s. 33

67. Dette tema havde Ib Nørlund taget op i "Internationalisme", hvor han fremførte, at udover imperialisternes direkte kamp imod de socialistiske lande, først og fremmest USSR, " iværksatte [vestmagterne] en rædselskampagne om, at det var kommunisterne, der tilstræbte vold, tvang og blodsudgydelser.". Nørlund 1980. s. 32-33.

68. CK-møde 29-30/8 1981. DKP's arkiv, kasse 101-102.

69. CK-møde 19-20/6 1982. DKP's arkiv, kasse 101-102.

70. Enkelte lå dog på linie med DKP i synet på Polen. Bl.a. den fremtrædende forfatter Arne Herløv Petersen som i *Information* 22/12 1981 skrev: "Militærkup er ikke lykken, men undertiden kan de være nødvendige. I konkrete forhold vurderer jeg om de gavner socialismen eller fascismen. Den militære magtovertagelse [i Polen] gavner socialismen..."

71. *Aktuelt* 26/8 1980.

72. Fx *L&F* 26/8 1980.

73. Denne kritik blev videreført i DKP's partiblads *Tiden*. *Tiden* 20/12 1981.

74. *L&F* 22/1 1982, *Information* 29/1982.

75. Ash 1983. s. 305-8.

76. *L&F* 29-30/11 1980, referat fra CK-møde.

77. *L&F* 24/12 1981.

78. *L&F* 23-24/8 1980, 6-7/9 1980.

79. DKP's arkiv, kasse 372 (Ib Nørlunds papirer).

80. Se fx *L&F* 28/1 1982.

81. Sek.Sekretariatet 7/10, 11/ 10 1981. DKP's arkiv, kasse 135.

82. DKP's arkiv, kasse 372-375. Brev afsendt 18/12 1981.

83. Det er ikke lykket at finde disse pjecer på ABA. Ligeledes her det ikke været muligt at opgøre, hvor mange ressourcer DKP brugte på projektet.

84. *L&F* 27/8 1980.

85. DKP's arkiv, kasse 375. I hvilket omfang dette lykkedes for DKP har det ikke været muligt at finde oplysninger om.

86. CK-møde 15-16/11 1980. DKP's arkiv, kasse 101-102.

Abstract

Lars Bo Nilsson: The Danish Communist Party during the Second Cold War. *Arbejderhistorie* 2-3/2006, p. 20-38.

Until now research into the nature of the DKP during the Second Cold War has been limited. By investigating how the party behaved throughout the Polish crisis in 1980-1983 it is possible to attain an interesting and instructive picture of the Danish Communist Party in that period. The DKP was put in a very difficult position during the crisis as it had to strike a balance between the propagation of a political line that made sense in the domestic debate while at the same time necessarily maintaining its international responsibilities in relation

on to the communist world. In the initial period of the crisis the DKP put forward a Marxist analysis of the many mistakes it identified the Polish government had made. After the crisis escalated though, and Jaruzelski in December 1981 declared martial law, the DKP was trapped both in the logic of the Cold War and the situation in the international communist movement, which now had to be considered in any analysis of the crisis. The DKP's representation of the state of affairs in Poland therefore altered in character; it was now necessary to defend the state of emergency and

the Polish regime and the party directed its criticism and attacks against the West and critics of the CPSU and Polish United Workers' Party. This resulted in the party once again becoming isolated in the Danish political landscape and giving the appearance of what it was trying to avoid; of being an undemocratic political party directed from Moscow.

Lars Bro Nilsson
stud. mag. i historie.
E-mail: larsbro@hotmail.com